

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 351.74-049.5-027.552:623.368]:378.147

DOI <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2024-1-10>

Йосипів Юрій Романович,

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри тактико-спеціальної підготовки
факультету № 3 ПФПНП
Львівський державний університет внутрішніх справ,
вулиця Городоцька, 26, Львів, 79000, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1019-3091>

Гречанюк Андрій Олексійович,

старший викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки
факультету № 3 ПФПНП
Львівський державний університет внутрішніх справ,
вулиця Городоцька, 26, Львів, 79000, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7054-4391>

Алембець Микола Михайлович,

старший викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки
факультету № 3 ПФПНП
Львівський державний університет внутрішніх справ,
вулиця Городоцька, 26, Львів, 79000, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-6741-3948>

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ІДЕНТИФІКАЦІЇ ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНИХ ПРЕДМЕТІВ

У статті звернено увагу на питаннях системного підходу до якості підготовки поліцейських з метою запобігання випадків загибелі та травматизму серед працівників Національної поліції, які виконують службові завдання у районах звільнених від окупації збройних підрозділів Росії чи прифронтових територіях.

Також, звернено увагу на актуальні питання якості професійної підготовки працівників поліції які виконують службові обов'язки на територіях областей, що не межують із прифронтовими зонами проте зіштовхуються із необхідністю ідентифікації вибухонебезпечних предметів. Подібні ситуації виникають при реагуванні на правопорушення пов'язані із нелегальним обігом зброї.

Запропоновано бачення основних методологічних підходів до належної корекції професійних компетенцій поліцейських. Запропоновано тематичні напрями програми професійної підготовки поліцейських з метою забезпечення особистої безпеки службової діяльності за рахунок якісної ідентифікації вибухонебезпечних предметів, що можуть зустрічатись як на деокупованих територіях в результаті ведення бойових дій так і під час реагування на злочини пов'язані із замахами за допомогою вибухонебезпечних предметів на життя і здоров'я особи, а також нелегального обігу вибухових речовин та пристроїв.

Ключові слова: система службової підготовки, Національна поліція, вибухонебезпечні предмети, саморобні вибухові пристрої, ідентифікація вибухонебезпечних предметів, навчання курсантів, особиста безпека.

Yosypiv Yuriy, Hrechanyuk Andriy, Alembets Mykola. Contemporary challenges of professional training of police officers in the field of personal safety during the identification of explosive items

The article focuses on the issues of a systematic approach to the quality of training of police officers in order to prevent cases of death and injury among National Police officers who perform official duties at areas freed from the occupation of armed units of Russia or near-front territories.

Also, attention was paid to the urgent issues of the quality of professional training of police officers who perform official duties at the territories of regions that do not border the frontline zones, but are faced with the need to identify explosive objects. Similar situations arise when responding to crimes related to illegal arms trafficking.

The vision of the main methodological approaches to the proper correction of the professional competencies of police officers is proposed. The thematic directions of the professional training program of police officers are proposed in order to ensure the personal safety of official activities due to the qualitative identification of explosive objects that can be found both in the de-occupied territories as a result of hostilities and during the response to crimes related to infringement on health and life of a person using explosive objects, as well as the illegal circulation of explosives and devices.

Key words: *training system, National Police, explosive items, homemade explosive devices, identification of explosive items, cadet training, personal safety.*

Вступ. Одним із методів завдання втрат особовому складу противника, що досі не втрачає популярність в учасників бойових дій сучасності є тактика застосування вибухових пристроїв. На сьогодні існує чимало способів наповнення вибухонебезпечними предметами територій охоплених війною. Активне застосування воюючими арміями інженерних загороджень у тому числі тактики дистанційного мінування, артилерії, авіації та реактивної артилерії у тому числі конструкцій боеприпасів із суббоеприпасами, у значній мірі збільшує кількість небезпечних предметів та їх елементів на територіях України, що охоплені війною та тих територій, що межують із фронтом бойових дій [1].

Також, варто зауважити, що і у кримінальному середовищі нерідко можна виявити приклади застосування вибухових пасток у першу чергу за допомогою ручних гранат чи інших похідних від штатного військового озброєння з метою залякування чи фізичної розправи із опонентами [2].

Зазначені обставини призвели до того, що нерідко працівники Національної поліції України змушені реагувати на повідомлення громадян про виявлення предметів схожих на вибухонебезпечні подекуди володіючи лише дуже поверхневими знаннями у питаннях ідентифікації таких небезпечних знахідок. У підсумку, маємо сумну статистику випадків загибелі та травмування в результаті контакту із вибухонебезпечними знахідками серед пра-

цівників Національної поліції, про що свідчать дописи на офіційній сторінці МВС України.

Працівники підрозділів Національної поліції зіткнулись із феноменом застосування тактики мінування після запеклих боїв в околицях Києва та населених пунктів Київської області у лютому-квітні 2022 року.

Після масового відступу окупаційних військ Російської Федерації виникла логічна необхідність у так званій «зачистці» звільнених населених пунктів. У цих заходах також приймали участь і підрозділи Національної поліції України.

За підсумками проведених заходів, підрозділами збройних сил України, спеціальними службами та поліцейськими було виявлено значну кількість випадків імпровізованих мінувань окупантами предметів побуту та об'єктів побутового середовища. Виявлено значну кількість як пошкоджених боеприпасів так і тих які з невідомих причин не вибухнули.

Особливо старанно окупанти мінували квартири та помешкання цивільних громадян. Залишені гранати-пастки різного типу виявляли у легкових автомобілях та біля паркінгів, на опорах у здовж доріг та перилах підземних переходів, у квартирах між засобами побутової хімії та на полицях із книжками. У повідомленнях засобів масової інформації можна відшукати чимало ілюстрованих коментарів про виявлені мінування пральних машинок, дверцят кухонних меблів, вуликів та під'їздів багатоповерхівок.

Тому, в умовах потенційних загроз застосування окупантом тактики мінування цивільного середовища, засмічення його вибухонебезпечними предметами, доцільно проводити освітню та роз'яснювальну роботу із цивільним населенням стосовно ідентифікації вибухових пристроїв, зовнішніх ознак та методів мінування предметів побуту та цивільної інфраструктури, правил поведінки під час пересування територіями, що можуть становити небезпеку.

Особливу увагу необхідно приділяти професійній підготовці працівників поліції. Саме вони найчастіше першими прибувають на місце пригоди чи реагують на інформацію про виявлення предмету схожого на вибухонебезпечний. Саме від професійних дій поліцейських, від об'єктивного аналізу ситуації та можливих наслідків, у тому числі і відповідного реагування вагомо залежить безпека не тільки самих поліцейських але і цивільного населення.

Актуальність питань пов'язаних із особистою безпекою поліцейського ще більше зростають у зв'язку із існуванням загрози трафіку вибухонебезпечних предметів із зони ведення бойових дій на мирні території.

Сьогодні працівник Національної поліції, не залежно від регіону несення служби повинен володіти базовими знаннями про те які саме пристрої становлять небезпеку; у яких місцях можна на них натрапити; що може спричинити вибух; чи доцільно викликати допоміжні сили та вживати комплекс необхідних заходів чи перед працівниками поліції муляж вибухового пристрою який не становить загрози.

Аналіз попередніх досліджень. Феномен безпеки працівника поліції, як сукупність сформованих компетенцій, за допомогою яких він може об'єктивно оцінити ситуацію та діяти відповідно до обставин, що склались не є сталим. Це динамічна складова правоохоронця, що потребує постійного балансу між новими викликами службової діяльності у змінних соціально-політичних умовах та системою професійної підготовки на різних етапах формування професійних якостей пра-

цівника поліції. Підготовці кваліфікованих кадрів для підрозділів Національної поліції, викликам службової діяльності, загрозам та рекомендаціям в системі підготовки правоохоронців присвячено чимало цікавих досліджень [3].

Попри низку наукових праць, зокрема Гусаров С. М. (підготовка кадрів для національної поліції України як складова державної політики у сфері вищої освіти України), Загуменна Ю. О. (підготовка персоналу сектору безпеки і оборони як основа забезпечення національної безпеки України), Романюк В. В. (місце ЗВО зі специфічними умовами навчання в підготовці правоохоронців у системі МВС України в умовах воєнного стану), Сокурєнко В. В. (підготовка кадрів для сектору безпеки і оборони як передумова забезпечення національної безпеки України), та інших науковців, питання поведінки працівника поліції на забруднених вибухонебезпечними предметами територіях до кінця не досліджені та не зроблено відповідних висновків.

На сьогодні, Департаментом освіти, науки та спорту Міністерства внутрішніх справ України, зроблені перші кроки до імплементації питань пов'язаних із ідентифікацією потенційних небезпек до освітнього процесу правоохоронців.

У світовій практиці протидії негативним наслідкам контактів із вибухонебезпечними предметами, мінами та іншими НВП, значна увага приділяється саме просвітницькій роботі з питань небезпек.

Даний вид діяльності отримав назву Mine Risk Education. В українській практиці даний вид діяльності має багато назв, частіше за все використовується термін «протимінна безпека».

За результатами багаторічних досліджень проблем формування культури безпеки населення також можна ознайомитись із працями багатьох українських вчених [4] які працювали над проблематикою розвитку національної системи навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях як освітньої системи, що безумовно можуть бути використані як теоретичне підґрунтя для формування єдиного

навчально-методичного комплексу освітніх програм правоохоронців у питаннях формування професійних компетенцій із протимінної безпеки.

Метою статті є визначити методологічні основи, блоки професійних компетенцій осіб, що не мають допуску до піротехнічних робіт, окреслити необхідні напрями підготовки майбутніх працівників поліції щодо формування професійної культури безпеки протимінної діяльності на територіях забруднених вибухонебезпечними предметами під час виконання ними своїх службових повноважень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Починаючи з 2022 року діяльність правоохоронних органів здійснювалась в умовах підвищеного навантаження, що пов'язано з виконанням як безпосередньо функцій з протидії злочинності так і з виконанням завдань пов'язаних із відбиттям та стримуванням збройної агресії Російської Федерації.

З початку проведення локальної антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей а згодом і фази повномасштабної війни особовий склад підрозділів Національної поліції зіткнувся із необхідністю виконувати не завжди характерні для правоохоронного органу завдання. З плином часу, а особливо в умовах повномасштабної війни, стала очевидною потреба адаптації до нових реалій службової діяльності.

Працівники поліції різних підрозділів зіткнулись не лише із потребою освоєння нових не характерних для підрозділів поліції у минулому видів озброєння а і явищем забруднення зон відповідальності значною кількістю та номенклатурою вибухонебезпечних предметів. Ускладнюють ситуацію і тенденції до збільшення обороту нелегальної, у тому числі трофейної зброї у цивільного населення таких територій. Відповідно до офіційних звітних даних Національної поліції України, з 2022 року різко зросла кількість вилучених у населення протипіхотних мін, реактивних гранатометів та пострілів до них, пострілів до підствольних гранатометів, тротильових шашок різної ваги, ручних гранат різних модифікацій та призначення [5].

На негативну динаміку росту чорного ринку зброї у тому числі вибухонебезпечних предметів вагомо впливає динаміка бойових дій російсько-української війни. В результаті активного переміщення лінії фронту та хаотичного виникнення осередків зіткнення значна кількість засобів ведення бойових дій залишається на призволяще. Змішані із землею та побутовим і будівельним сміттям вони у великій кількості залишаються на значних територіях. Боеприпасами різних калібрів, іншими засобами ураження забруднено значні масиви лісів та лісосмуг у районах ведення бойових дій.

По при проведення заходів із оперативного розмінування деокупованих та прифронтових територій, загалом факторами небезпеки для поліцейських на деокупованих територіях виявляються: інженерні боеприпаси для облаштування мінно-вибухових загороджень; імпровізовані вибухонебезпечні саморобні пристрої чи інші боеприпаси, що використовуються не за штатним призначенням; залишки складів артилерійського та іншого озброєння; залишки боеприпасів та суббоеприпасів, що не вибухнули; окремі боеприпаси та крупнокаліберні набої. За неознаності із зовнішнім виглядом та матеріальною частиною пристрою, можуть становити небезпеку і сигнальні, освітлювальні, імітаційні та спеціальні засоби, які теж входять до числа виявленої піротехніки.

Місцями локалізації вибухонебезпечних предметів найчастіше стають: об'єкти дорожньої інфраструктури, (мости, перехрестя доріг, пішохідні переходи, залізничні колії), підходів до блокпостів (покинуті блокпости).

Станом на сьогодні, у працівника Національної поліції, що виконує свої повноваження у прифронтових чи на деокупованих територіях існує значна імовірність зіштовхнутись із боеприпасами різної номенклатури та призначення чи безпосередньо під час здійснення оперативно-силових міроприємств у населених пунктах чи за результатами реагування на повідомлення громадян про виявлення підозрілих предметів.

Окремої уваги до питань професійної підготовки працівників поліції вимагають ситу-

ації із необхідністю реагування на повідомлення про виявлення вибухонебезпечних предметів.

Проте, у сучасних умовах у зв'язку із значним ростом кількості повідомлень від населення про виявлення різноманітних вибухонебезпечних предметів у цивільному середовищі на працівників поліції покладаються додаткові обов'язки пов'язані не лише із забезпеченням безпеки прилеглої території а і по можливості ідентифікації потенційної загрози.

На сьогодні до нормативно правових актів, якими керуються у своїй діяльності поліцейські належить наказ Міністерства внутрішніх справ № 691 «Про затвердження Інструкції про поведження з вибуховими матеріалами в органах і підрозділах Національної поліції України та підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України», від 19.08.2019 року, який передбачає алгоритм дій підрозділів поліції у таких ситуаціях: повідомлення про підготовку вибуху; виявлення вибухових матеріалів або таких, що їх нагадують; учинення вибуху [6].

У цьому нормативно-правовому акті містяться як мінімум три положення які вимагають від працівника поліції здійснити первинну ідентифікацію вибухонебезпечного предмета для інформування безпосереднього керівника. На основі цієї інформації керівник підрозділу повинен прийняти рішення про перелік необхідних заходів та кількість особового складу, що необхідно залучити до їх реалізації.

Для реалізації такої функції поліції а також для забезпечення особистої безпеки поліцейського, вимогами часу продиктовано необхідність до формування нових професійних компетенцій працівника поліції з числа осіб у яких немає допуску до піротехнічних робіт, а саме необхідність формування знань із основ базової ідентифікації вибухонебезпечних предметів.

Станом на сьогодні, беручи до уваги зміст основних освітньо-професійних програм підготовки працівників Національної поліції, можна окреслити низку основних прогалин у професійній підготовці працівників поліції

які виконують чи потенційно виконуватимуть свої повноваження у регіонах забруднених вибухонебезпечними предметами, а саме:

- низький рівень інженерної підготовки більшої частини особового складу підрозділів поліції;
- недостатній рівень знань про зовнішній вигляд та властивості вибухонебезпечних предметів;
- відсутність навиків у визначенні саморобних вибухових пристроїв за демаскуючими ознаками;
- відсутність ефективного механізму оперативного інформування про появу нових видів засобів ураження;
- відсутність належної навчальної матеріально-технічної бази з сучасними та раніше невідомими зразками інженерних боєприпасів, боєприпасів номенклатури ракетно-артилерійського озброєння та засобів авіаційного ураження;
- недоліки психологічної готовності до дій на територіях потенційного мінування;
- відсутність взаємодії та координації в роботі між військовими інженерно-саперних підрозділів та територіальними управліннями поліції.

На сьогоднішній день наша країна перебуває на такому етапі війни, коли за підсумками попередніх років конфлікту, на різних інформаційних платформах точаться наукові дискусії стосовно перспектив у процесі розмінування забруднених вибухонебезпечними предметами територій.

В умовах сильного забруднення значної частини України вибухонебезпечними предметами, у післявоєнний час нагальною проблемою буде повне обстеження небезпечних територій та інфраструктурних об'єктів на предмет наявності вибухонебезпечних речовин та предметів, їх виявлення та знищення. Реалізація комплексу заходів з гуманітарного розмінування потребує чіткого планування та організації проведення всіх робіт зі знешкодження і знищення боєприпасів, що не вибухнули.

Не дивлячись на потребу наукового обґрунтування процесу вирішення цієї проблеми

уже стає очевидним, що цей процес займатиме десятки років та потребуватиме значних технічних та людських ресурсів. І протягом всього цього часу неодмінним елементом системи протидії небезпек пов'язаних із ризиками загибелі чи каліцтва людей від небезпечних знахідок будуть працівники Національної поліції.

Очевидним є те, що попри соціально-просвітницьку роботу із мінної безпеки яка проводиться у тому числі і на рівні Міністерства внутрішніх справ України, поліцейському практику, що не має допуску до піротехнічних робіт такої інформації для виконання службових обов'язків на сьогодні не достатньо.

Висновки. Станом на сьогодні склались умови при яких спостерігається значна переваженість роботою підрозділів Управління вибухотехнічної служби Національної поліції України, вибухотехнічних підрозділів Державної служби із надзвичайних ситуацій.

Тому, для вчасного та адекватного реагування на загрози пов'язані із небезпечними вибуховими пристроями, об'єктивної ідентифікації виявлених небезпечних вибухових предметів до структури освітнього процесу поліцейських доцільно запровадити теми подібного змісту:

- зовнішній вигляд та бойові властивості засобів військового ураження;
- системи маркування та позначок властивостей засобів військового ураження;
- ознаки мінування та тактика дій у зонах потенційного мінування;
- ознаки, будова та принципи застосування саморобних чи комбінованих вибухонебезпечних предметів.

Для відпрацювання практичних навиків заняття проводити із застосуванням масогабаритних макетів та імітаційних засобів, демонструвати фотографії знайдених вибухонебезпечних предметів.

Список використаних джерел:

1. Нероба В. Роль мінної зброї в сучасних війнах і прикордонних конфліктах. *Військова наука*. 2019. №. 3 (81). С. 155–171.
2. Тактика та способи встановлення прихованих вибухових пристроїв на основі ручних гранат : навчальний посібник / Ю. Р. Йосипів, В. М. Синенький, Н. Д. Туз, М. Д. Курляк, М. О. Лиса, В. Р. Булачек. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. 156 с.
3. Міжнародна науково-практична конференція «Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану». Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків : ХНУВС, 2022. 440 с.
4. Гаваза А. Світовий досвід формування культури безпеки протимінної діяльності та можливість імплементації його в Україні. *Науковий вісник: Державне управління*, 2021. 1(1(7)), 40–65.
5. Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2022 році. Офіційний портал Національної поліції України. <https://www.npu.gov.ua/>
6. Наказ Міністерства внутрішніх справ № 691 «Про затвердження Інструкції про поведження з вибуховими матеріалами в органах і підрозділах Національної поліції України та підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України», від 19.08.2019 року.

References:

1. Neroba, V. (2019). Rol minnoi zbroi v suchasnykh viinakh i prykordonnykh konfliktakh [The role of landmines in modern warfare and border conflicts]. *Viiskova nauka – Military Science*. 3 (81). p. 155–171 [in Ukrainian].
2. Taktyka ta sposoby vstanovlennia prykhovanykh vybukhovyykh prystroiv na osnovi ruchnykh hranat : navchalnyi posibnyk (2023). [Tactics and methods of setting up concealed explosive devices based on hand grenades: a training manual]/ Yu. R. Yosypiv, V. M. Synenkyi, N. D. Tuz, M. D. Kurliak, M. O. Lysa, V. R. Bulachek. Lviv : Lvivskyi derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav, 156 p. [in Ukrainian].
3. Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia «Pidhotovka pravookhorontsiv v systemi MVS Ukrainy v umovakh voiennoho stanu» (2022). [International Scientific and Practical Conference "Preparation of Law Enforcement Officers in the System of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine in Conditions of Martial Law"]. Kharkivskyi natsionalnyi universytet vnutrishnikh sprav. Kharkiv : KhNUVS. 440 p. [in Ukrainian].

4. Havaza, A. (2021). Svitovyi dosvid formuvannia kultury bezpeky protymynnoi diialnosti ta mozhlyvist implementatsii yoho v Ukraini [World experience in shaping the culture of mine safety and the possibility of its implementation in Ukraine]. *Naukovyi visnyk: Derzhavne upravlinnia – Scientific Bulletin: Public Administration*, 1(1(7), 40–65 [in Ukrainian].

5. Zvit Natsionalnoi politsii Ukrainy pro rezultaty roboty u 2022 rotsi. Ofitsiinyi portal Natsionalnoi politsii Ukrainy [Report of the National Police of Ukraine on the results of work in 2022. Official portal of the National Police of Ukraine]. Retrieved from: <https://www.npu.gov.ua/> [in Ukrainian].

6. Nakaz Ministerstva vnutrishnikh sprav № 691 «Pro zatverdzhennia Instruksii pro povodzhennia z vybukhovymy materialamy v orhanakh i pidrozdilakh Natsionalnoi politsii Ukrainy ta pidrozdilakh Ekspertnoi sluzhby Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy» [Order of the Ministry of Internal Affairs No. 691 'On Approval of the Instruction on Handling Explosive Materials in the Units and Subunits of the National Police of Ukraine and the Units of the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine], vid 19.08.2019 roku [in Ukrainian].